

Is er een toekomst voor R2P in de Veiligheidsraad?

Beslissingen in de VN-Veiligheidsraad worden niet alleen genomen op basis van de ernst van de crisis, maar ook en vooral op basis van de belangen van de permanente leden en hun onderlinge machtsverhoudingen. Hierdoor gaat de Raad selectief te werk. Maar een alternatief is er niet. De paradox is dat de Raad zowel ineffectief als onmisbaar is.

“**A**chterhaald, steeds ongeschikter en overbodig als bewaker van de wereldvrede.”¹ Zo luidde het harde oordeel van Amnesty International over de VN-Veiligheidsraad, naar aanleiding van diens gebrekkige reactie op de gewelddaden tegen de Syrische bevolking. Naarmate deze gewelddaden steeds gruwelijker proporties aannemen, weerklinkt ook vanuit politieke hoek steeds scherpere kritiek op het uitblijven van een daadkrachtig optreden van de Raad. Zo nam de Algemene Vergadering een resolutie aan waarin ze de onmacht van de Veiligheidsraad ‘betreurde’ en noemde de Britse premier David Cameron het bloed van de in Syrië afgeslachte kinderen een vreselijke vlek op de reputatie van de Verenigde Naties.² Wie de geschiedenis van de Veiligheidsraad kent, kan evenwel onmogelijk verbaasd zijn over het gebrek aan daadkracht van de Raad tegenover massale gewelddaden. Dit kwam in het verleden herhaaldelijk op een dramatische manier aan de oppervlakte. Zo liggen de tragedies van Rwanda en Srebrenica in de Lage Landen nog vers in het geheugen. Dit onvermogen stond mede aan de wieg van de ‘*Responsibility to Protect*’ (kortweg R2P), het concept dat tijdens de VN-Wereldtop van 2005 door meer dan 150 staats- en regeringsleiders werd aanvaard. Paradoxaal genoeg werd hier echter opnieuw een belangrijke rol toegekend aan de Veiligheidsraad. Dit artikel analyseert deze schijnbare tegenstelling: *waarom blijft de Raad, ondanks zijn ineffectiviteit, onmisbaar bij de internationale reactie op massale gewelddaden?*³

Het ontstaan van R2P

De belangrijke rol van de Veiligheidsraad bij de internationale reactie op humanitaire crises kent zijn oorsprong in de periode net na de Koude Oorlog, toen deze steeds meer als een bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid werden beschouwd. Gebruikmakend van zijn bijna absolute vrijheid in het bepalen wanneer de internationale stabiliteit in het gedrang komt en zijn unieke bevoegdheid militair optreden te machtigen, mandateerde de Raad door de jaren '90 heen verscheidene humanitaire interventies, dat wil zeggen militaire operaties met als doel het beschermen van burgers tegen gewelddaden. Na een dubbelzinnig precedent ter bescherming van de Koerdische vluchtelingen in de nasleep van de Golfoorlog van 1991, volgden VN-gemandateerde interventies in onder meer Joegoslavië, Somalië en Sierra Leone. De Raad wierp zich zodoende op als hét forum waar bepaald werd wanneer en hoe militair mocht worden ingegrepen om massale gewelddaden een halt toe te roepen.

Hierbij blonk de Raad allerminst uit in besluitvaardigheid, zeker niet wanneer de permanente leden van mening verschilden over de meest gepaste reactie. Dit was bij beslissingen rond humanitaire interventie vaker wel dan niet het geval. Vooral tussen de drie westerse permanente leden enerzijds en China en Rusland anderzijds was sprake van een verschillende benadering.⁴ China en Rusland stelden zich meestal terughoudender op tegenover humanitaire interventies, dreigden vaak met gebruik van hun veto, be-

Tim Haesebrouck is doctoraal onderzoeker aan het Instituut voor Internationale Studies van de Universiteit Gent en voert er onderzoek naar militaire interventie.

Goedele De Keersmaeker voert aan hetzelfde instituut vergelijkend onderzoek naar grootmachtsrelaties in de 19de en 21ste eeuw.

perkten de mandaten van militaire operaties en uitten kritiek als deze te ruim geïnterpreteerd werden. De NAVO-interventie in Kosovo, waarbij westerse landen de Veiligheidsraad omzeilden om zo Russische en Chinese veto's te ontwijken, maakte eind jaren '90 nogmaals duidelijk dat tegenstellingen tussen de permanente leden effectieve actie van de Raad konden verhinderen. Vijf jaar eerder was tijdens de genocide in Rwanda al gebleken hoe dramatisch de gevolgen konden zijn als de permanente leden weinig belangen hadden in een conflict. Twee weken nadat extremistische Hutu-milities één van de gruwelijkste slachtpartijen van de twintigste eeuw hadden ontketend, besloot de Veiligheidsraad de aanwezige VN-vredesmissie in te krimpen tot een louter symbolische troepenmacht van amper 270 manschappen.⁵

Het gebrek aan daadkracht tegenover massale gruweldaden leidde tot groeiende kritiek op het functioneren van de Raad. Zo schreef VN-secretaris-generaal Kofi Annan: "... in cases where forceful intervention does become necessary, the Security Council ... must be able to rise to the challenge. The choice must not be between Council unity and inaction in the face of genocide – as in the case of Rwanda – and Council division, but regional action, as in the case of Kosovo".⁶ Annan riep de internationale gemeenschap dan ook diverse malen op een nieuwe consensus te vinden rond humanitaire interventies. De Canadese overheid reageerde hierop met de oprichting van de onafhankelijke 'International Commission on Intervention and State Sovereignty' (ICISS). In 2001 lanceerde de ICISS in haar slotrapport het principe van 'Responsibility to Protect',⁷ dat de internationale gemeenschap mede verantwoordelijk stelt voor het beschermen van burgers tegen massale gruweldaden. Deze verantwoordelijkheid werd ruimer gedefinieerd dan het uitvoeren van militaire operaties om massale gruweldaden te stoppen. Toch besteedde het slotrapport de meeste aandacht aan de problemen rond humanitaire interventie. Zo formuleerde het rapport zes criteria voor toetsing van de legitimiteit van interventie: 'just cause', 'right intention', 'last resort', 'pro-

De tragedie van Rwanda en Srebrenica toonden het gebrek aan daadkracht van de Raad

portional means', 'reasonable prospects' en 'right authority'.

In verband met dit laatste criterium noemde de ICISS de Veiligheidsraad het meest geschikte orgaan om te bepalen wanneer een militaire interventie mag plaatsvinden. De commissie hield er echter rekening mee dat veto's een interventie konden verhinderen, zelfs als die interventie volgens de andere toetsingscriteria legitiem was. Hier had de commissie twee oplossingen voor. Allereerst riep ze de permanente leden op een *vrijwillige gedragscode* aan te nemen, waarin deze zouden afspreken hun vetomacht enkel te gebruiken als vitale nationale belangen op het spel stonden. Dit had een vérgaande verandering betekend in de gangbare besluitvorming rond humanitaire interventie, aangezien deze nooit enige beperking op hun vetomacht hebben aanvaard. De tweede oplossing was echter nog revolutionairder. De ICISS stelde twee alternatieve instellingen voor: de Algemene Vergadering onder de *Uniting for Peace*-procedure en regionale organisaties. Aangezien zowel de toenmalige statenpraktijk als het VN-Handvest er geen enkele twijfel over liet bestaan dat de Veiligheidsraad als enige bevoegd is militaire interventies te machtigen, werd dit voorstel als erg controversieel en vérgaand beschouwd.

Rol Veiligheidsraad herbevestigd

Deze voorstellen sneuvelen één voor één in de vier jaar tussen de presentatie van het slotrapport en de aanvaarding van het R2P-concept in 2005. De internationale context was dan ook allesbehalve gunstig voor een vérgaande verandering van de regels rond militaire interventie. Een jaar na lancering van het rapport maakte de Amerikaanse invasie van Irak interventie zonder VN-mandaat opnieuw erg controversieel. Hierop zwakten voorstanders van R2P het concept af, in de hoop het toch aanvaardbaar te maken voor een ruime meerderheid van staten. Zo plaatsten ze tijdens hun lobbyingsbevoegdheid wat betreft militaire interventie opnieuw duidelijk bij de Veiligheidsraad.⁸ De onderhandelingen over R2P mondden dan ook uit in herbevestiging van de rol van de Raad. De Amerikanen en Britten bleven het idee verdedi-

Een jongen bij de foto's van vermiste en gedode Libiërs in een straat in Benghazi, 4 maart 2011. Verwijzend naar R2P trad de internationale gemeenschap krachtig op in Libië. Rusland en China waren sterk gekant tegen het optreden van de NAVO.

Foto BRQ Network

gen dat interventie zonder VN-mandaat niet expliciet mocht worden uitgesloten, maar zij stuitten op sterke oppositie van de meerderheid der staten, waaronder China en Rusland.⁹ Wel waren China, Rusland en de Verenigde Staten eensgezind over de onaantastbaarheid van de absolute beslissingsvrijheid van de Raad in het bepalen wanneer een humanitaire crisis een bedreiging vormt voor de internationale veiligheid. Dit leidde er niet alleen toe dat het idee van een vrijwillige gedragscode het niet haalde, maar om deze reden sneuvelden ook de zes toetsingscriteria. De Amerikanen vreesden dat deze gebruikt konden worden als argument tegen een interventie, terwijl China en Rusland ze als een potentiële legitimatie voor interventies zonder VN-mandaat beschouwden.

De bewoordingen van het slotdocument van de Wereldtop lieten geen twijfel bestaan over de absolute autoriteit van de Veiligheidsraad: "In this context, we are prepared to take collective action, in a timely and decisive manner, through the Security Council in accordance with the Charter... should peaceful means be inadequate and national authorities manifestly fail to protect their populations..."¹⁰ Ook na 2005 toonde de Raad zich evenwel niet in staat tijdig en resoluut op massale gruweldaden te reageren, zoals bleek bij de genocide in Darfur, die in 2006 het onderwerp vormde van de eerste resolutie over een concrete crisissituatie waarin verwezen werd naar R2P. Dit leidde echter niet tot een daadkrachtige reactie op de brute moordpartijen, die uiteindelijk aan meer dan 250.000 men-

sen het leven kostten.¹¹ Zo slaagde de Raad er pas in de zomer van 2007 in een *peacekeeping*-operatie op te zetten om de falende missie van de Afrikaanse Unie in Darfur te ondersteunen.

Begin 2011 leek het er aanvankelijk op dat de Veiligheidsraad toch in staat was daadkrachtig op te treden om massale gruweldaden in de kiem te smoren. Zowel over het postelectorale geweld in Ivoorkust als de bloedige onderdrukking van de Arabische Lente in Libië verwees de Raad in aparte resoluties naar R2P. Deze resoluties werden bovendien gevolgd door daadkrachtige internationale actie.¹² De wijze waarop de NAVO de operatie in Libië uitvoerde, werd echter van meet af aan bekritiseerd door Rusland en China. Zij beschouwden het verlenen van luchtsteun aan de rebellen als een ernstige overschrijding van het VN-mandaat en schending van de soevereiniteit van Libië. Een jaar na het einde van de Libië-operatie toont de blokkering binnen de Veiligheidsraad tijdens de crisis in Syrië opnieuw aan dat deze nog steeds allerm minst garant staat voor tijdige en effectieve actie. Toch blijven zowel voor- als tegenstanders van een daadkrachtiger optreden tegen president Assad vasthouden aan het belang van een mandaat van de Veiligheidsraad. Meer dan twintig jaar na de eerste humanitaire interventie met een VN-mandaat en zeven jaar na aanvaarding van het concept R2P, blijft de Veiligheidsraad dus *zowel ineffectief als onmisbaar* in de internationale reactie op massale gruweldaden.

Grootmachtbeheer en humanitaire interventie

De oorzaak van de hierboven beschreven paradox ligt in de ruimere rol die de Veiligheidsraad speelt in de internationale betrekkingen. Met zijn vijf permanente leden kan de Raad beschouwd worden als een hedendaagse voortzetting van het 19de-eeuwse *Concert de l'Europe*, waarin de toenmalige grootmachten bedreigingen voor de internationale stabiliteit afhandelden. Hiermee sluit de Raad aan bij een lange traditie, waarin van grootmachten verwacht wordt dat ze een rol spelen als beheerder in de internationale betrekkingen. Dit 'grootmachtbeheer' kan in essentie worden opgesplitst in *twee taken*. Enerzijds dienen relaties tussen grootmachten onderling onder controle gehouden te worden, anderzijds dienen deze grootmachten een antwoord te bieden op situaties die als een bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid worden beschouwd, waaronder sinds het einde

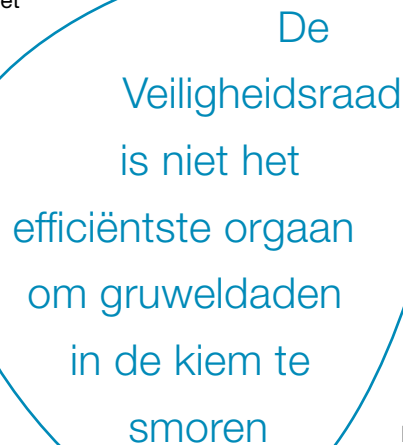
van de Koude Oorlog ook ernstige humanitaire crises.¹³

Terwijl internationale reacties op massale gruweldaden een directe invloed hebben op beide aspecten van grootmachtbeheer, wordt de Veiligheidsraad echter enkel afgerekend op zijn prestaties in verband met het tweede aspect: het bestrijden en voorkomen van massale gruweldaden.¹⁴ De Raad beschikt in dit verband over diverse instrumenten, zoals het uitvaardigen van sancties, het instellen van wapenembargo's en het opzetten van VN-vredesmissies. Vooral deze laatste optie wordt regelmatig ingezet voor bescherming van burgers tegen gewelddaden. Er blijkt bij staten echter vaak weinig bereidheid te bestaan voldoende middelen ter beschikking te stellen om van deze missies een succes te maken. Bovendien leidde het gebrek aan eensgezindheid tussen de permanente leden vaak tot onvoldoende krachtige mandaten. Dit alles resulteerde in enkele tragische mislukkingen, zoals de drama's in Srebrenica en Rwanda. Deze hadden echter evenveel te maken met het ontbreken van politieke wil om daadkrachtig in te grijpen, als met de formele structuur van de Raad. Staten beschikken bovendien over heel wat opties buiten het VN-*peacekeeping*-systeem om militair op te treden, zoals regionale organisaties, militaire allianties of *ad hoc*-coalities van bereidwillige staten. Robuuste militaire reacties op massale gruweldaden worden dan ook zelden door blauwhelmen uitgevoerd. De rechtstreekse rol die de Veiligheidsraad speelt in het managen van humanitaire crises is dus nogal beperkt, zeker wanneer een militaire interventie in het vizier komt.

De belangrijkste, maar weinig naar waarde geschatte, functie van de Veiligheidsraad tijdens internationale reacties op massale gruweldaden heeft dan ook eerder betrekking op het andere aspect van grootmachtbeheer: het managen van relaties tussen grootmachten. De wijze waarop de internationale gemeenschap reageert op humanitaire tragedies kan rechtstreekse gevolgen hebben voor de belangen van grote mogendheden. Militaire interventies, ook humanitaire, hebben het potentieel de machtsverhoudingen

binnen staten te veranderen. Wanneer grote mogendheden belangen hebben in deze staten, worden die belangen hoe dan ook beïnvloed door humanitaire interventies. Een militaire operatie in Syrië zou bijvoorbeeld kunnen leiden tot het einde van het Assad-regime en zo tot verandering van het hele machtsevenwicht in het Midden-Oosten, ten gunste van bondgenoten van het Westen, zoals Saoedi-Arabië.¹⁵ Rusland zou daarentegen een oude bondgenoot verliezen, die bovendien zijn enige mediterrane vlootbasis herbergt en een belangrijke afnemer is van zijn wapenindustrie.¹⁶

Bovendien is de internationale gemeenschap sinds het einde van de Koude Oorlog in een langzaam proces verwickeld waarin de grenzen van de nationale soevereiniteit en humanitaire interventie geherdefinieerd worden.¹⁷ Er bestaan hier duidelijk uiteenlopende visies over. Zeker in postkoloniale staten is sprake van een grote gevoeligheid voor elke inperking van soevereiniteit. Dit verklaart ook deels de terughoudendheid van China en Rusland tegenover humanitaire interventie. Deze staten hebben niet alleen een normatieve afkeer tegenover schendingen van soevereiniteit, oppositie tegen westerse interventies biedt hen ook de mogelijkheid zich zowel binnenlands als internationaal te profileren als grote mogendheid, die optreedt als spreekbuis van een significant deel van de internationale gemeenschap. Zo kunnen de Russische en Chinese veto's, die een harder optreden tegen het Syrische regime verhinderen, ook verklaard worden door de manier waarop de NAVO haar mandaat interpreteerde in Libië.¹⁸ Dit legde niet alleen het reële gebrek aan Chinese en Russische invloed op het gedrag van westerse staten bloot. Dat de NAVO-bombardementen uiteindelijk leidden tot de val van het regime van Khadaffi, wordt hiernaast in een groot deel van de internationale gemeenschap als een ernstige schending van het soevereiniteitsprincipe gezien. Weerstand tegen een nieuwe westerse interventie kan dan ook deels verklaard worden als een poging van China en Rusland om zowel hun status van grootmacht, als de limieten van humanitaire interventie duidelijk te maken.

De
Veiligheidsraad
is niet het
efficiëntste orgaan
om gruweldaden
in de kiem te
smoren

Humanitaire interventies kunnen door deze uiteenlopende normatieve benaderingen en tegengestelde belangen ernstige spanningen veroorzaken in de relaties tussen grootmachten. Hier ligt de belangrijkste toegevoegde waarde van de Veiligheidsraad: hij biedt een geïnstitutionaliseerde structuur waarin de grootmachten hun acties op elkaar kunnen afstemmen.¹⁹ Door vast te houden aan het belang van een mandaat van de Raad, hebben grootmachten een formele reden te onderhandelen over waar en hoe interventies kunnen plaatsvinden. Dit biedt hen een manier om hun intenties en gevoeligheden duidelijk te maken. Voor interveniërende staten is een mandaat van de Raad een signaal dat de andere grootmachten zich niet openlijk zullen verzetten tegen een operatie.²⁰ Voor de andere permanente leden biedt het de mogelijkheid aan te geven hoe ver deze mogen gaan. Indien ze vinden dat bepaalde limieten overschreden werden, biedt de Veiligheidsraad opnieuw een forum om de hierdoor veroorzaakte spanningen te verlichten. Zo vormde het streven naar een VN-resolutie na de interventie van het Westen in Kosovo de aanleiding voor nieuwe onderhandelingen tussen Rusland en de westerse staten over de verdere afhandeling van deze crisis.²¹

De limieten van de Veiligheidsraad en R2P

De Raad speelt dus in de eerste plaats een rol in het managen van de gevolgen van humanitaire interventies op de relaties tussen grootmachten en veel minder in het managen van de humanitaire crises zelf. Beslissingen van de Raad worden dan ook niet alleen genomen in functie van de ernst van de crisis, maar ook en vooral in functie van de belangen van de permanente leden en hun onderlinge machtsverhoudingen. Hierdoor gaat de Raad onvermijdelijk selectief te werk: niet alle humanitaire crises worden beantwoord met een daadkrachtige veroordeling en effectieve internationale actie. Deze selectiviteit wordt echter in eerste instantie veroorzaakt door de context waarin de Raad opereert: de internationale politiek. Ondanks het bestaan van internationale gremia zoals de Veiligheidsraad en afspraken zoals R2P, blijven staten hierin de hoofdrolspelers. Deze zijn in eerste instantie verantwoordelijk voor behartiging van de belangen van hun eigen burgers.²² Hiervoor moeten ze echter ook rekening houden met elkaars belangen en gevoeligheden. Daarom volgen ze in hun onderlinge relaties verscheidene formele en informele regels, waaronder het verbod op militaire interventie zonder mandaat van de

Veiligheidsraad. Hiernaast voelen staten zich ook, zij het in beperkte mate, verantwoordelijk voor burgers buiten hun grondgebied. De aanvaarding van het principe van 'Responsibility to Protect' is één van de duidelijkste bekrachtigingen van deze ruimere verantwoordelijkheid. Net als andere internationale beginselen en organisaties, kampen echter zowel R2P als de Veiligheidsraad met de beperking dat staten zich in eerste instantie laten leiden door hun belangen, en niet door internationale normen en regels.

De (mogelijke) internationale reactie op de crisis in Syrië maakt dit duidelijk. Het ontbreken van een VN-mandaat is hier zeker niet de enige factor die een militaire operatie tegenhoudt. Westerse staten staan erg terughoudend tegenover een nieuwe militaire campagne in het Midden-Oosten, die gezien de capaciteiten van het Syrische leger veel risicovoller is dan die in Libië. Bovendien leeft de vrees dat de campagne contraproductief zou zijn en de instabiliteit in het land en de hele regio zou versterken. Voorts is instemming van Rusland meer dan alleen een juridische vereiste voor het uitvoeren van een interventie. Gezien zijn invloed op het Syrische regime lijkt medewerking van Rusland ook, en in de eerste plaats, een praktische vereiste voor oplossing van de crisis. Het is bovendien erg onwaarschijnlijk dat westerse landen hun relatie met Rusland op het spel zouden zetten louter voor het redden van mensenlevens. Het is echter even onwaarschijnlijk dat het ontbreken van een VN-mandaat hen zou tegenhouden als de crisis in Syrië zodanig escaleert dat hun belangen in het gedrang komen, zoals het dit ook niet deed tijdens de crisis in Kosovo. Gevallen waar het ontbreken van een mandaat van de Raad een militaire interventie toch lijkt tegen te houden, zijn dan ook eerder een afspiegeling van een gebrek aan belangen of reële machtsverhoudingen tussen grootmachten. Zo was een westerse operatie in de Russische deelrepubliek Tsjetsjenië nooit aan de orde, ondanks de massale gruweldaden die daar jarenlang plaatsvonden.

De toekomst van R2P en de Veiligheidsraad

In hun reactie op humanitaire crises laten staten zich dus in eerste instantie leiden door een afweging van de mogelijke kosten en opbrengsten van een interventie, in tweede instantie door de impact die deze zou kunnen hebben op hun onderlinge relaties en in het beste geval ook door de aard en schaal van de gruweldaden. Met de

aanvaarding van R2P hebben staten voor het eerst duidelijk de nadruk op deze laatste factor gelegd. De belangrijkste functie van de Raad ligt, zoals gezegd, echter bij een andere factor in deze afweging: het managen van de gevolgen van een interventie op de verhoudingen tussen grootmachten. Het gegeven dat de Veiligheidsraad vanuit het standpunt van de slachtoffers niet het meest efficiënte orgaan is om gruweldaden in de kiem te smoren, betekent dus niet dat hij overbodig is in de internationale respons op massale mensenrechtenschendingen. Zolang de rechten van de slachtoffers niet voor alle permanente leden de beslissende factor zijn in hun reactie op humanitaire crises, zal de besluitvorming van de Veiligheidsraad gekenmerkt blijven door een hoge mate van selectiviteit. Het is echter erg onwaarschijnlijk dat dit ooit, laat staan in de nabije toekomst, het geval zal zijn. Het valt dan ook niet uit te sluiten, of noodzakelijk negatief te beoordelen, dat er nog interventies zonder mandaat van de Veiligheidsraad zullen plaatsvinden. Maar ook in deze gevallen kan de Raad optreden als formele structuur om de grootmachten opnieuw aan tafel te brengen voor de verdere afhandeling van de crisis.

De weg naar consequentere en effectievere reacties op massale gruweldaden ligt dan ook niet in het inperken van de rol van de Raad, maar in het bevorderen van het idee dat staten een verantwoordelijkheid dragen voor bescherming van burgers buiten hun eigen landsgrenzen. Dit zal sowieso een langzaam proces zijn. Het ziet er dus naar uit dat we in de voorzienbare toekomst geconfronteerd zullen worden met dezelfde problemen die we de laatste twintig jaar hebben ervaren. Dit betekent evenwel zeker niet dat de Veiligheidsraad als bewaker van de wereldvrede is voorbijgestreefd. Daarbij moet altijd in het achterhoofd worden gehouden dat, naar de woorden van voormalig VN-secretaris-generaal Dag Hammarskjöld, de Raad niet werd opgericht om de mensheid naar de hemel te brengen, maar om haar te behoeden voor de hel van conflicten tussen grote mogendheden. Helaas betekent dit ook dat ze vaak niet tijdig en resoluut zal reageren op “problemen uit de hel”, zoals Samantha Power genocides en andere massale gruweldaden treffend omschreef.²³

Noten

- 1 Amnesty International, 'Jaarrapport 2012: Moedige en volhardende burgers lijnrecht tegenover hypocriete en onverschillige wereldleiders', 2012 (<http://www.aivl.be>).
- 2 A/RES/66/253 B: The situation in the Syrian Arab Republic.
- 3 Voor een analyse van deze paradox, toegepast op de Amerikaanse invasie in Irak, zie Mats Berdal, 'The UN Security Council: Ineffective but Indispensable', in: *Survival*, jrg. 45, nr 2, 2003, blz. 7-30.
- 4 Alex J. Bellamy, *Global Politics and the Responsibility to Protect From Words to Deed*, New York: Routledge, 2011, blz. 170.
- 5 David L. Bosco, *Five to rule them all: The UN Security Council and the making of the modern world*, Oxford: Oxford University Press, 2009, blz. 189.
- 6 Kofi Annan, 'Two Concepts of Sovereignty', in: *The Economist*, 18 september 1999, blz. 49.
- 7 International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect*, Ottawa: International Development Research Center, 2001.
- 8 Bellamy, *a.w. noot 4*, blz. 74.
- 9 Voor een beschrijving van de onderhandelingen die aan de Wereldtop voorafgingen, zie Alex J. Bellamy, *Responsibility to Protect*, Cambridge: Cambridge Policy Press, 2009, blz. 66-98.
- 10 A/RES/60/1: "World Summit Outcome", art. 139.
- 11 Cristina Badescu & linnea Bergholm, 'Responsibility to Protect and the Conflict in Darfur: The Big Let Down', in *Security Dialogue*, jrg. 40, nr. 3, 2009, blz. 287-309.
- 12 Alex J. Bellamy & Paul. D. Williams, 'The new politics of protection? Côte d'Ivoire, Libya and the Responsibility to Protect', in: *International Affairs*, jrg. 87, nr 4, 2011, blz. 825-850.
- 13 Nick Bisley, *Great powers in the changing international order*, Boulder/Londen: Lynne Rienner Publishers, 2012, blz. 1-46; Bosco, *a.w. noot 5*, blz. 4-5.
- 14 Voor een soortgelijke opmerking, zie Bosco, *a.w. noot 5*, blz. 5.
- 15 Emile Hokayem, 'Syria and its Neighbours', in: *Survival*, jrg. 54, nr. 2, 2012, blz. 7-14.
- 16 Christopher Phillips, 'Syria's Torment', in: *Survival*, jrg. 54, nr. 4, 2012, blz. 67-82.
- 17 Voor een discussie van de tegenstelling tussen grootmachtbeheer en het principe van soevereine gelijkheid van staten, zie Gerry Simpson, *Great powers and outlaw states: Unequal sovereigns in the international legal order*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- 18 Ramesh Thakur, 'Syrians Are Paying the Price of NATO Excesses in Libya', 2 maart 2012, geraadpleegd op <http://www.e-ir.info/2012/03/02/syrians-are-paying-the-price-of-nato-excesses-in-libya/>
- 19 Alexander Thompson, 'Coercion through IOs: The Security Council and the Logic of Information transmission', in: *International Organization*, jrg. 60, nr. 1, blz. 1-34.
- 20 Erik Voeten, 'The political origins of the UN Security Council's ability to legitimize the use of force', in: *International Organization*, jrg. 59, nr. 3, blz. 527-557.
- 21 Bosco, *a.w. noot 5*, blz. 211.
- 22 Alex J. Bellamy, 'Humanitarian Intervention and the Three Traditions', in: *Global Society*, jrg. 17, nr. 1, 2003, blz. 3-20.
- 23 Samantha Power, *A Problem from Hell: America and the age of genocide*, New York: Basic Books, 2002.